

הפדגוגיה של השאלה

יורם הרפז, הוראה ולמידה בקהילת חשיבה: בדרך לבית
ספר חושב, חוברת 18, 2000, עמ' 103 - 109

ארבע תכונות לשאלת שאלות

שאלת שאלות מעידה על:

1. יצירת רעיון חדש "יש מאיין" או "אין מיש"
2. התגבשות "הידע" לכדי "הבנה"
3. התעוררות הנעה לחשיבה ביקורתית ויצירתית
4. תחילתה של התגבשות התשובה

1. שאלה כפעילות יצירתית

- שאלת שאלות היא פעולה ייחודית לאדם
- שאלת שאלות היא הליכה מעבר למידע הנתון
- שאלת שאלות מציבה את החסר במרכז התודעה
- שאלת שאלות היא השלמת החסר באמצעות הדמיון

2. גיבוש ה'ידע' לכדי 'הבנה'

- כל שאלת שאלות נתפסת כתוצאה של בורות

- יש להבדיל בין שאלות המעידות על בורות ובין שאלות המעידות על מעורבות בנושא ועל חשיבה

- שאלות המעידות על מעורבות מתאפיינות בעיבוד גבוה של הידע לכדי תובנות חדשות הלוקות בחסרים המניעים את השואל לחיפוש אחר מידע נוסף

3. הנעה לחשיבה ביקורתית ויצירתית

- האדם שואף לאיזון באמצעות אישוש "התיאוריות האינטואיטיביות" שלו

- שאלה משמעותית מעידה על ערעור אותן תיאוריות

- החתירה לאיזון חדש באמצעות התמודדות עם השאלות מניעה את תהליך הלמידה ואת היצירתיות

4. תחילת גיבוש התשובה בשאלה

- בין השאלה לתשובה לא קיים, כפי שנהוג להאמין, פער מוחלט
- האופן והמושגים בהם מנוסחת השאלה מעידים על כיוון התשובה הרצויה
- עצם ניסוח השאלה מעיד על גיבוש תובנות בעקבות הידע

התאמת ההוראה לתכונות השאלה

1. יצירת אקלים כיתתי המעודד שאלת שאלות
2. הקניית ידע באופן המאפשר הבנה וחשיבה ביקורתית
3. ערעור על תיאוריות אינטואיטיביות ועידוד הנעה
4. להקנות את הידע תוך שאלת שאלות מתמדת

שלבם ביצירת 'קהילת חשיבה'

שלב א' – תחנת השאלה הפורייה

שלב ב' – מחקר

שלב ג' – ביצוע מסכם

שלב א' – תחנת השאלה הפורייה

מטרת התחנה:

ניסוח שאלה פורייה המניעה את פעילות הלמידה כולה

שאלה פורייה היא שאלה העומדת בבסיס ובמטרת
תהליך הלמידה כולו.

שאלה פורייה היא:

פתוחה, מערערת, עשירה, מחוברת, טעונה ומעשית.

תכונות השאלה הפורייה

שאלה פתוחה:

שאלה שאין עליה תשובה מוחלטת אלא כמה תשובות,
לעיתים סותרות.

פעמים רבות יש לשאלה הפתוחה תשובה "טובה
יחסית". תהליך החיפוש אחר התשובה הטובה חשוב
מעצם התשובה עצמה.

אופייה של השאלה הפתוחה הוא פילוסופי יותר

תכונות השאלה הפורייה

שאלה מערערת:

שאלה המטלטלת את "המובן מאליו" עבור התלמידים ויוצרת סערת רגשות.

דריסת "התיאוריות האינטואיטיביות" של התלמידים ברגל גסה עלולה להוביל לסגירות והתבצרות (לדוגמא מקרה אדם ורטה).

יש להשתמש בשאלת שאלות אודות אותן תיאוריות אינטואיטיביות ולא בהצהרות סותרות

תכונות השאלה הפורייה

שאלה עשירה:

שאלה המובילה את התלמידים לתכנים עמוקים ומגוונים

שאלה המכוונת את התלמידים אל התכנים אותם הם לומדים

שאלה מורכבת המעודדת תת-שאלות

שאלה המחייבת חיפוש, התארגנות וזמן עיבוד והטמעה

תכונות השאלה הפורייה

שאלה מחוברת:

שאלה רלוונטית לעולמם של התלמידים

הרלוונטיות של השאלה נמדדת בשני מישורים:

1. המישור המידי החיצוני – המקום, הזמן, השיח
העדכני

2. המישור הרחב הפנימי – תחומי עניין של התלמידים,
הרקע התרבותי ממנו הם מגיעים

תכונות השאלה הפורייה

שאלה טעונה:

שאלה בעלת ממד רגשי, ערכי ואף קיומי

שאלה המעוררת קונפליקט מוסרי

הצלחת השאלה תלויה ביכולת המורה להפוך אותה לרוויית משמעות עבור התלמידים

תכונות השאלה הפורייה

שאלה מעשית:

שאלה המעודדת מחקר פורה:

- ממוקדת נושא
- מתאימה לרמת התלמידים
- מפנה לחומרים זמינים

שלב א' – אסטרטגיות לבניית ארגז כלים לניסוח שאלות

1. השאלה כנושא הדיון: יש לדון עם התלמידים
בחשיבות השאלה לתהליך הלמידה ובסוגי השאלות
השונים

2. פיתוח "שפת שאלות": יש לחזור על מושגים מתחום
שאלת השאלות כמו "שאלה פורייה", "שאלה עקרה"
"שאלה פתוחה", "שאלה סגורה" ועוד

3. שאלה כמובילת דיון: יש לפתוח כל מפגש בשאלה
מרכזית ולכתוב אותה על הלוח.

שלב א' – אסטרטגיות לבניית ארגז כלים לניסוח שאלות

4. ערעור על "תיאוריות אינטואיטיביות": יש לערער (בעדינות) ולהרהר על מבני חשיבה מקובלים ולעודד שאלת שאלות אודותיהם.

5. יצירת "מידע שאלות": העלאת שאלות המעודדות גילוי מידע במקום הרצאת מידע

6. יצירת "בנק שאלות": כתיבת השאלות הטובות שעלו במהלך השיעורים ותלייתן בכיתה

שלב א' – אסטרטגיות לבניית ארגז כלים לניסוח שאלות

7. "ארכיאולוגיה" של המידע: יש לחפש עם התלמידים
אחר השאלות שהניעו את המידע שהם לומדים
בעבר.

8. השאלה כמטלה שוטפת: יש להטיל על התלמידים
משימות הכרוכות בניסוח שאלות.

6. עידוד ומשוב: יש לתת משוב חיובי לכל שאלה טובה
שנשאלת במהלך השיעורים

שלב א' - סיכום

לאחר ניסוח השאלה הפורייה:

1. לכתוב את השאלה במקום בולט
2. לחזור אליה שוב ושוב במהלך הלמידה
3. לדאוג ששאלות המחקר ינבעו ממנה

שלב ב' – מחקר

מטרות התחנה:

ניסוח שאלת חקר מתוך השאלה הפורייה
התארגנות בצוותי מחקר
ניהול המחקר

מאפייני שאלת מחקר

עניין: על השאלה לעניין את התלמיד באופן עמוק
ואמתי. עניין נוצר משילוב שלוש מהתכונות של
שאלה פורייה: מערערת, מחוברת וטעונה

עושר: שאלה המחייבת מחקר מעמיק ואינה ניתנת
לתשובה מיידית. עושר השאלה מניב תת-שאלות
שישמשו כראשי פרקים למחקר.

קישור: שאלה הקשורה באופן ישיר לשאלה הפורייה

מעשיות: שאלה שיש עליה חומר זמין ולתלמיד כישורים
לעסוק בה.

עיבוד שאלת המחקר

לאחר ניסוח ראשוני של שאלות המחקר על ידי הלומדים, על המנחים לעזור בהפיכתן לשאלות מחקר טובות.

בעיות החוזרות בשאלות מחקר ופתרון:

- יתר קונקרטיות – הרחבה ו"הגבהה"
- יתר הפשטה – צמצום ו"הנמכה"
- מידע מוטעה – בדיקת המידע ותיקונו
- מושגים מוטעים – בירור המושגים ותיקונם
- לגיטימיות – לשנות שאלה
- חוסר קשר לשאלה הפורייה – שינוי השאלה
- במהלך המחקר יש לחזור ולבדוק אם נשמר הקשר לשאלת המחקר

שלב ג' – ביצוע מסכם

מטרות התחנה:

מתן תשובה לשאלת המחקר
מתן תשובה לשאלה הפורייה

בשלב זה מציגים התלמידים את התוצר – עבודה,
מצגת, סרט, כרזה וכדומה.

כל תהליך הצגה צריך לפתוח בהצגת השאלה הפורייה
ולאחריה שאלת המחקר